

TERRORIZMUS, LÉGI FENYEGETETTSÉG, HADERŐFEJLESZTÉS

A Magyar Honvédség átalakítása, a haderő fejlesztése — minek keretében a Magyar Honvédség haderőneimet, a légierőt és a szárazföldi csapatokat egyaránt alkalmassá kell tenni az ország védelmére, valamint a NATO-tagságunkból fakadó kötelezettségeink teljesítésére — vitathatatlanul napjaink aktuális kormányzati feladatai közé tartozik. Magától értetődően kell azonban kezelni azt a tényt, hogy ennek a nagy felelősséggel járó feladatnak a végrehajtása nem csak a honvédség szervezeti struktúrájának átalakítását, hanem korszerű haditechnikai eszközök beszerzését is igényli.

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy e kettős feladat végrehajtásában elsősorban a technikai eszközök beszerzése terén ütközünk nehézségekbe, mivel a hozzáértő szakemberek véleménye szerint az ország jelenlegi gazdasági helyzete nem teszi lehetővé a szükséges fejlesztések teljes körű végrehajtását. Ebből következően — az élet számos területén a gyakorlatban már jól bevált módon — a technikai eszközök beszerzésének tervezése során célszerű meghatározni a prioritásokat. A fontossági sorrend felállításánál azonban nagy körültekintéssel kell eljárni, és mindenáron törekedni kell az ilyen esetekben sajnos sokszor gyakran jelentkező buktatók (konceptiótlanság, információk hiánya, személyes érdekeltség, szakmai sovinizmus stb.) elkerülésére. Ennek egyik lehetséges útja talán a NATO-ban oly sokszor alkalmazott kockázatelemzés objektív jellegű végrehajtása lehet.

A következő néhány gondolatban — a konferencia témáját, vagyis a nemzetközi terrorizmus kérdését szem előtt tartva — e feladat végrehajtásához kívánunk hozzájárulni néhány, esetenként talán újszerűnek tekinthető aspektusból vizsgálva a problémát. Mindenek előtt azonban szeretnénk hangsúlyozni, hogy a döntéshozóknál lényegesen könnyebb helyzetben vagyunk, így megállapításaink esetenként gondolat kísérletként is értelmezhetők.

A *haderőfejlesztés* kérdését haderőnemi szinten, vagyis a légierő és a szárazföldi csapatok viszonylatában vizsgálva — már a légierővel szemben napjainkban támasztott követelményeket alapján is — könnyen beláthatjuk, hogy a fejlesztés során célszerű elsődlegességet biztosítani a légierőnek. Ennek legmarkánsabb indoka talán az lehet, hogy légierő bevetéseinek hatékonysága alapvetően az alkalmazott eszközök, fegyverek illetve fegyverrendszerek technikai színvonalától, a felhasznált technológia fejlettségétől függ. Termé-

szetesen ez a megállapítás a szárazföldi csapatokra vonatkozásában is igaz, azonban esetükben a korszerű elvek alapján, a nem feltétlenül a kor színvonalát tükröző eszközök is viszonylag eredményesen alkalmazhatók.

A légierő fejlesztésének jelentőségét felismerve, a közelmúltban már döntés született a Gripen harcászati repülőgépek beszerzéséről. A légierő haditechnikai eszközeit azonban — a köztudatban elég erősen rögzült nézetekkel ellentétben — nem csak a repülőgépek és a helikopterek jelentik. Erőforrásai közé tartoznak még a légvédelmi rakétafegyverek, a vezetéstechnikai- és a felderítőeszközök is. Mivel az oly sok vitát kiváltott Gripenek semmiképpen sem lehetnek képesek a légierő valamennyi feladatának megoldására, így hazánk biztonsága érdekében további fejlesztések végrehajtása válik szükségsszerűvé. E fejlesztések tervezése azonban — elsősorban a védelemre fordítható pénzügyi lehetőségek korlátai miatt — kockázatok felvállalásával jár még abban az esetben is, ha a légierő feladatait leszűkítjük a légvédelem megvalósítására. Semmiképpen sem szabad elfelejteni, hogy *az elsődleges cél — természetesen a kockázatok minimális illetve elviselhető mértékűre való csökkentése mellett — olyan légvédelem létrehozása, ami képes lehet a hazánkat esetlegesen fenyegető légi támadóeszközök megsemmisítésére, feladatai végrehajtásának megkönnyítésére.*

E feladat kérdéskörének átgondolását sajnos különösképpen időszerűvé tette az Amerikai Egyesült Államok ellen, 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadás is, ami egyértelműen bizonyította a nemzetközi terrorizmus gátlástalanságát, és világméretű térnyerésének lehetőségeit. Könnyen beláthatjuk tehát, hogy a tét hatalmas. Talán nem esünk túlzásba, ha a terrorista fenyegetés kapcsán kijelentjük: *emberéletek millióiról, országok sorsáról kell dönten.*

Természetesen a légvédelemnek, mint elérendő célnak, betöltendő küldetésnek az utóbbi évtizedek alatt kirajzolódott és sok területen megszilárdult képe alapvetően ma is érvényesnek tekinthető. *A közelmúlt technikai fejlesztéseinek eredményeként azonban jelentős mértékben kibővült azoknak a légi hadviselési eszközöknek a köre, amikkel a légvédelmi eszközök, akár békeidőben, akár egy esetleges fegyveres konfliktus esetén szembe találhatják magukat.* Míg nem is olyan régen a légi támadóeszközök teljes arzenálját — és egyben a légvédelem célpontjait — a pilóta által vezetett, felfegyverzett légi járművek, repülőgépek, és helikopterek jelentették, addig *napjainkra egyre inkább a ballisztikus rakéták illetve a különböző aerodinamikai elven működő robotrepülőgépek, pilóta nélküli légi járművek alkalmazása került előtérbe.*

A *légi fenyegetettség*et elemezve általánosságban igaz, így a Magyar Köztársaság vonatkozásában is érvényes megállapítás, hogy korunk fegyveres

küzdelseiben minden esetben számolni kell a már klasszikusnak tekinthető légi támadóeszközökkel, illetve műveletekkel. Ennek megfelelően a légi támadások végrehajtása szinte elképzelhetetlen a merevszárnyú repülőgépek és helikopterek bevetése, valamint a légvédelmi erők elleni földi támadások végrehajtása nélkül. Magától értetődik, hogy kellő mértékű fölény esetén — ahol a fölény a szemben álló felek erőforrásainak mennyisége és minősége viszonylatára egyaránt vonatkozik — már ezek az eszközök is elegendőek lehetnek a győzelem kivívásához. *Azonban a saját veszteségek csökkentése, és a győzelem lehető „legolcsóbb” elérése érdekében napjainkban már feltétlenül számolni kell a harcászati ballisztikus rakéták, a manőverező robotrepülőgépek és a pilóta nélküli repülőgépek bevetésével is.*

A közelmúlt fegyveres összecsapásai, küzdelsei fontos tanulságokkal és tapasztalatokkal szolgáltak a légvédelmi fegyverrendszerek, és a légvédelmi műveletek tervezői számára egyaránt. A legfontosabb tapasztalat talán az volt, hogy a légvédelemnek már napjainkban is szembe kell néznie a *harcászati ballisztikus rakéták* által képviselt nagyfokú fenyegetéssel. E rakéták alkalmazása — a kis találati pontosságuk ellenére is — elsősorban nagy távolságukból és megsemmisíthetőségük korlátaiból adódóan jelentős veszélyként értékelhető különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy tömegpusztító fegyvereket is képesek szállítani. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy bevetésük, illetve az alkalmazásukkal való fenyegetés súlyos lélektani hatással jár.

A harcászati ballisztikus rakétákat — amik alapvetően az „*első csapás*”, vagy az úgynevezett „*megtörő támadás*” eszközeit jelentik — elsősorban célba juttatásuk sebessége és indításuk változatossága teszi a váratlan támadások megfelelő fegyvereivé. Mivel az alkalmazó országok számára lehetővé teszik a katonai erő nemzeti határokon túli, nagy távolságú kivetítését, ezért bevetésükkel viszonylag egyszerűen átstrukturálható a harcmező felépítése is, nem is szólva arról a tényről, hogy a rakéták megsemmisítése jelentős erőforrásokat köthet le.

Mindezekon túl azonban *a legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy a harcászati ballisztikus rakéták gyártási technológiájának egyszerűségéből adódóan az előállítási költségük — a merevszárnyú repülőgépekhez és helikopterekhez viszonyítva — olyan alacsony, hogy már a szegényebb országok, sőt akár egyes terrorista csoportok is megengedhetik maguknak beszerzésüket.* Ráadásul a „szegény országok hosszú botjának” elterjedését eredményezi az is, hogy a tapasztalatok szerint egy korszerű repülőgépekkel felszerelt légierő elleni harc igen nagy veszteségeket eredményezhet egy kevésbé kiképzett személyi állománnyal és kevésbé korszerű eszközökkel rendelkező légierő számára. Külön gondot jelent, hogy a világ potenciális válságkörzeteiben a

nemzetek többsége, a harcászati ballisztikus rakétákkal együtt, tömegpusztító fegyverekkel is rendelkezik, és esetenként nem zárható ki ezen eszközök állami ellenőrzés alól történő kikerülése sem.

A harcászati ballisztikus rakéták a nagy létszámú városokra mért csapásokkal — különösen tömegpusztító robbanófejek alkalmazásával — olyan hatalmas pusztítást eredményezhetnek, amit egyetlen reálisan gondolkodó nemzet sem fogadhat el. Ennek érdekében a légvédelemnek olyan fegyverekkel kell rendelkeznie, amik képesek a harcászati ballisztikus rakéták repülés közben történő megsemmisítésére. Az ellentevékenység azonban csak akkor lehet igazán hatékony, ha az aktív légvédelmet a rakéták indító-berendezéseinek felkutatására és megsemmisítésére irányuló tevékenységek is kiegészítik.

A harcászati ballisztikus rakéták indító-berendezései magas szintű túlélőképességgel rendelkeznek, különösen akkor, ha éjjel vagy rossz látási viszonyok között alkalmazzák őket. Nagy mozgékonyosságuk révén percek alatt képesek az állásváltoztatásra, rendkívül megnehezítve ezzel esetleges felderítésüket és megsemmisítésüket.

A manőverező robotrepülőgépek, vagyis a különböző típusú és kategóriájú, szárnyal illetve felhajtóerőt létrehozó felületekkel, vezérsíkkal és a légkör oxigénjét hasznosító hajtóművel felszerelt, program szerinti röppályán, vagy távirányítással repülő eszközök, sok tekintetben a ballisztikus rakétákkal megegyező fenyegetést képviselnek.

A robotrepülőgépek röppályájuk jellege szerint alapvetően két csoportba sorolhatók. Az egyik csoportot azok az eszközök jelentik, amik a teljes repülési idő alatt terepkövető repüléssel közelítik meg célpontjukat. Ezzel szemben a másik csoportba tartozó robotrepülőgépek a repülésük kezdő fázisában ballisztikus pályán repülnek és csak a kijelölt célpont körzetében térnek át terepkövető repülésre.

Méretük, formájuk, irányítási módjuk, vagy a harci rész fajtája szerint napjainkban a manőverező robotrepülőgépeknek széles választéka van rendszerben. Hatótávolságuk 30 km-től akár 3000 km-ig is terjedhet. E sokszínűség — ami egyben az alkalmazhatóságuk sokrétűségét is jelenti — ellenére a manőverező robotrepülőgépek elsődleges célpontjait a stratégiai jelentőségű, nem mobil célpontok jelentik.

A manőverező robotrepülőgépek birtoklásának jelentős pszichikai szerepe is van, mivel folyamatos fenyegetést jelentenek a kialakult válságócokban. Fejlesztésüknél — a mind modernebb technológia alkalmazására való törekvés mellett — megfigyelhető egy, a harcászati ballisztikus rakétákéhoz hasonló irányvonal is, minek eredményeként olcsó, korlátozott harcászati képességekkel bíró légi támadó robotrepülőgépek készülnek és válnak viszonylag könnyen elérhetővé „mindenki” számára. Az ilyen korlátozott képessé-

gekkel bíró eszközök — ahol a korlátozott képesség a célba juttatás pontosságára és valószínűségére vonatkozik — által képviselt fenyegetés azonban semmivel sem kisebb, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy akár tömegpusztító eszközöket is képesek célba juttatni.

A légi fenyegetés elemzésekor feltétlenül szólni kell a *pilóta nélküli repülőgépekről* is. Ezeknek a távirányítású vagy programvezérlésű nélküli járműveknek alapvető jellemzőjük, hogy a viszonylag alacsony előállítási és beszerzési költségeik ellenére rendkívül sokoldalúan alkalmazhatók. Ennek megfelelően *felhasználhatók felderítési, megfigyelési feladatokra, elektronikai hadviselésre, föld- illetve vízfelszíni célok elleni csapásmérésre egyaránt, de részt vehetnek a légvédelmi rendszer elnyomásában, és bevonhatók tüzérségi tűzvezetésre és megtévesztésre is*. Nagy előnyük, hogy kezelőszemélyzetük — akik a bevetések során nem teszik kockára az életüket — a repülőgép vezetőknél lényegesen kevesebb kiképzést igényel.

A pilóta nélküli repülőgépek megsemmisítése — kis méretük és ennek megfelelően kis hatásos radarhullám visszaverő keresztmetszetük, valamint rendkívül alacsony repülési magasságuk miatt — nehéz feladatot jelent a légvédelem számára.

Összességében kijelenthetjük, hogy a felsorolt korszerű, komoly pusztító-képességekkel bíró légi hadviselési eszközök nagy kihívást jelentenek a légvédelem számára, mivel lehetővé teszik a katonai erő nemzeti határokon túli, nagy távolságú kivetítését, és megsemmisítésük jelentős erőforrásokat köthet le. Kiemelten igaz ez a megállapítás *az egyre olcsóbban és olcsóbban beszerezhető, egyre nagyobb és nagyobb hatótávolságú harcászati ballisztikus rakétákat illetően, mivel a repülőgépek és a hagyományos légvédelmi rakéta- és tüzérfegyverek képtelenek az ellenük való tevékenységre. Ebből következően, amennyiben a légvédelem nem rendelkezik korszerű, a ballisztikus rakéták elleni tevékenységre is képes eszközökkel — amelyek napjainkban szinte kizárólagos jelleggel a rakétafegyvereket jelentik —, akkor ezek a támadóeszközök hatalmas károkat okozva nagy valószínűséggel ráhatás nélkül érhetik el a kijelölt célpontjaikat*. Különösen nagy a fenyegetés és ebből fakadóan a kockázat mértéke akkor, ha a harctevékenységek végrehajtása során reális esélye van a tömegpusztító eszközök, illetve az ilyen jellegű robbanófejek alkalmazásának.

Természetesen nem tekinthetünk el attól a tényről sem, hogy a szeptember 11-én végrehajtott támadás csak a terrorista akciók egy, és talán nem is feltétlenül tipikus módszereként értékelhető. Logikusan gondolkodva: sokkal kisebb a végrehajtók kockázata, ha a csapás nem helyből, hanem távolabbról történik. Erre a feladatra pedig az előzőekben felsorolt légi támadóeszközök kiválóan alkalmazhatók. Bevetésük — különösen a *nagy létszámú városokra*

mért csapásokkal — olyan hatalmas pusztítást eredményezhetnek, amit egyetlen reálisan gondolkodó nemzet sem fogadhat el. Vagyis a kérdés már csak az, hogy ezek közül a nagyfokú fenyegetést jelentő támadóeszközök közül melyek azok, amik képesek a Magyar Köztársaság illetve a szövetséges államok területén lévő célpontok elérésére?

A válasz már kis körültekintés után is könnyen és egyértelműen megadható! A Magyar Köztársaság és egyes szövetségeseinek területe a merev és forgószárnyú repülőeszközök mellett már napjainkban is elérhető célpontot jelenthet a harcászati ballisztikus rakéták és a manőverező robotrepülőgépek számára azok hatótávolságát és birtokosait is figyelembe véve. Ráadásul a jövőbeni képességek, a fejlesztési és elterjedési trendek alapján ez a lehetőség csak fokozódhat.

Mivel a NATO szövetségi rendszere nem garantálja, de nem is garantálhatja az egyes tagállamok légvédelmének folyamatoságát békeidőben, vagyis pontosan akkor, amikor a váratlan terrorista akciók bekövetkezhetnek, ezért — néhány szakember álláspontjától eltérő véleményünk szerint — bátran kijelenthetjük, hogy a magyar légierő illetve a légvédelmi rakétacsapatok jelenlegi helyzetében, békeidőben hazánk védtelen az előzőekben vizsgált eszközök alkalmazásával végrehajtható terrorista-támadásokkal szemben.

Megítélésünk szerint a Magyar Köztársaság és állampolgárai számára ez a lehetőség megengedhetetlen mértékű kockázattal jár, ezért a Magyar Honvédség jelenlegi eszközrendszerét, a légvédelmi erőforrásait figyelembe véve — a NATO egységes légvédelmi rendszerének szerves részeként — elkerülhetetlen igényként jelentkezik egy korszerű, a ballisztikus rakéták felderítésére és megsemmisítésére is képes légvédelmi rakétarendszer létrehozása. A szükséges eszközöknek az alkalmazási elvek, és szabályok doktrinális adaptálása mellett történő hadrendbe állítása után, a Magyar Légierő tevékenysége révén jelentősen csökkenthető a légi fenyegetést jelentő támadóeszközök alkalmazásából fakadó kockázat illetve az ország fenyegetettségének mértéke. A fenyegetést jelentő kockázatok csökkentése mellett a Magyar Légierő megkérdőjelezhetetlenül alkalmassá válhat a szövetségben vállalt kötelezettségeinek maradéktalan teljesítésére, a Washingtoni Szerződés V. cikkelye alapján megvalósított kollektív védelem, illetve az V. cikkely hatályán kívüli katonai műveletek végrehajtására is.